

TÜRK HALK EDEBİYATI ANLATIM TÜRLERİ

13. Hafta

Taş Kesilme Motifi
Neler taş kesilir?

Anadolu-Türk efsanelerinde her cins varlık taş kesilebilir. Bunların başında insan gelir, sırasıyla hayvan, bitki, eşya ve tabiatüstü mahluklar taş kesilir. Sel sularının ve denizin taş kesilmesi gibi ender rastlanan efsaneler de vardır.

İnsanlar bazen yalnız başına bazen de toplu halde taş kesilirler. Hayvanların taş kesilmeleri daha ziyade sahipleriyle ilgilidir.

Bitkiler arasında şekil değiştirmeye sık sık rastlanılır. Zaman zaman insanların taş kesilme yerine bitki şekline dönüştüğünü söyleyebiliriz. (Kıtlık günlerinde yardım etmeyi ağır şartlara bağlayan kötü kalpli cimrilerin otları hep taş kesilir.)

Eşyaların taş kesilmesine efsanelerde sıkça rastlanılır. Bunların çoğu insanların taş kesilmesi sırasında aynı akıbete uğrar.

Efsanelerde taş kesilen tabiatüstü varlıkların başında ejderhalar gelir. Onu sırasıyla yılanlar, canavarlar ve devler takip eder.

13. Hafta

Nasıl taş kesilirler?

Efsanelerde taş kesilme hadisesi birdenbire meydana gelir. Kendilerinin veya başkalarının taş kesilmelerini isteyenlerin dilekleri kabul olacaksa derhal değişiklik gerçekleşir.
Efsane ile masal arasında bu noktada ciddi fark vardır. Masallarda tesbit edilen taş kesilmelerin bazıları kademelidir. Bu tip hadiselere "kademeli taş kesilme" denir. Burada taş kesilenler önce dizlerine, sonra göbeklerine kadar sonra da tamamen taş kesilirler. Efsanelerde buna rastlamayız.

13. Hafta

KESİKBAŞ MOTİFİ

Kesik Baş bizim halk kültürümüzün bir ürünüdür. Bizim inanç dünyamızın mahsulüdür. Kesik Baş motifli efsaneler, kısa anlatmalardır. Sade bir anlatıma sahiptir. Bu destanlar 60-100 küsür beyit gibi olan ezberlenmesi kolay metinler olup mesnevi tarzındadırlar.

Kesikbaş motifi türlerinin büyük çoğunluğu şifahi olup, pek azı xıv. yy dan itibaren Anadolu'da ve başka yerlerde yazıya geçirilmeye başlanmıştır. Destanı anlatan kişi birçok nüshada belli olmamakla beraber bazı nüshaların sonunda **Kirdeci Ali, Kethüdâ Ali** gibi isimler yer alır. Anadolu Türk folklorunda en eski örnek Hikaye-i Kesik-baş olarak anılan Dasitan-ı Kesikbaş'tır.

13. Hafta

İslam dini uğruna mücadele eden Türk toplumunu en iyi yansıtan tip "gazi tipi"dir. Alp tipinin yeni şekli olan gazi tipini çeşitli destanlarda görmek mümkündür. Destanlar dışında ise "Kesik Baş" veya "başını vermeyen şehit" efsaneleri bu anlatı geleneğinin en yaygın ürünleridir.

Bu efsanelerin çoğu, İslamiyet'i yaymak ya da korumak amacıyla düşmanlarla savaşan evliyaların, savaşta başlarının kesilmesi sonucu başlarını koltuklarının altına alarak, bugün türbe veya ziyaret yeri olan kutsal mekânlara kadar gelmesini konu almaktadır. Kesik Baş efsanelerinin genelinde, konuşan ve hareket eden Kesik Baş'ın bir başkası tarafından görülmesi üzerine ruhunu teslim etmesi söz konusudur.

Kesikbaş efsanelerinin en önemli işlevi, İslam dininin gereklerini öğretmek ve İslamiyet'i yaygınlaştırmak için mücadele etmenin kutsal bir görev olduğu bilincini aşılamaktır.

13. Hafta

Efsanelerin epizotlarını şu şekilde belirlemek mümkündür:

1. Velinin bir savaşa katılması/mücadeleye girmesi
2. Düşman tarafından başının kesilmesi
3. Kesik Baş'ın mücadeleye/ savaşa devam etmesi
4. Kesik Baş'ın gövdesiz olduğunun görülmesi üzerine ölmesi.

13. Hafta

Kesik Baş destanının konusu şöyledir: Resûl-i Ekrem başta Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali olmak üzere otuz üç bin sahâbe ile sohbet ederken çıkagelen bir kesik baş Allah'ın dostu olduğunu, elli defa hacca gittiğini, ism-i a'zamı bildiğini ve gece gündüz Allah ile söyleştiğini anlatır. Adının Şeyh Abdullah olup Kal'a-i Zerrîn şehrinde oturduğunu, müslümanlara musallat olan bir devin kendisini bu hale koyarak oğlunu yediğini, hanımını da kaçırdığını söyler.

Allah'ın resulünün bu devi ortadan kaldırarak hanımını kurtarmasını ister, aksi halde kıyamet gününde kendisinden davacı olacağını ifade eder. Bunun üzerine Ali zülfikarı çekerek ileri atılır, devi öldürmek için Hz. Peygamber'den izin ister, Resûl-i Ekrem de ona izin verir. Düldüle binen Hz. Ali Kesik Baş'ı takip eder.

13. Hafta

Yedi gün, yedi gece yol almak suretiyle devin kuyusuna varırlar. Hz. Ali 500 kulaç uzunluğundaki kemendin bir ucunu bir kayaya, diğer ucunu da beline bağlayarak kuyunun dibine doğru inmeye başlarsa da çok uzak olduğunu anlayınca kemendi bırakır, yedi gün daha indikten sonra kuyunun dibine varır. Bir demir kapıyı açtığında bir altın saray ve bu sarayda bir kadın görür.

Kadının Kesik Baş'ın hanımı olduğunu anlar. İçerideki odalarda da eli ayağı bağlı 500 müslüman görür. Bunlar daha önce 5000 kişi olduklarını, devin her gün içlerinden beşini yediği için bu kadar kaldıklarını bildirirler. Hz. Ali ilerlediğinde minare boyunda, başı kümbet gibi, parmakları insan gövdesi kalınlığında, 1000 yaşını geçmiş bir devin uyuduğunu görür. Devi uyurken öldürmek istemediği için attığı naralarla onu uyandırır. Dev Hz. Ali'ye kendisini yiyeceğini, dünyada Sünnî müslüman bırakmayacağını, Mekke ve Medine'yi de yıkacağını söyleyerek saldırır.

13. Hafta

Devin hamlelerinden korunan Hz. Ali zülfikarı çekerek deve iman etmesini söyler, kabul etmeyince de onu öldürür, Kesik Baş'ın hanımını ve diğer müslümanları kurtarır. Hz. Ali Allah'a dua eder ve bir anda kendini 500 müslümanla birlikte kuyunun ağzında bulur. Hz. Ali geri dönünce Resûl-i Ekrem Kesik Baş'a ve oğluna dua eder. Kesik Baş organları tam bir yiğit olur, oğluna da Allah yeniden can bağışlar.

Kaynaklar

Saim Sakaoğlu, Efsane Araştırmaları, Kömen Yay.,2003.
Saim Sakaoğlu, 101 Türk Efsanesi, Kömen Yay.,2000.
Ali Berat Alptekin, Efsane ve Motifleri Üzerine, Akçağ Yay.
Bilge Seyidoğlu, Erzurum Efsaneleri, Dergah Yayınları, 1985.
Metin Ergun, Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi, TDK Yay., 1997.